

Неля ВАНДЯК

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Україна – традиційно цукрова держава. Тут досить сприятливі ґрунтово-кліматичні та економічні умови для розвитку буряківництва. Цукробуряковий підкомплекс нашої країни – пріоритетна продуктова ланка АПК, що традиційно визначає ефективність розвитку всього агропромислового виробництва.

Цукор є важливим продуктом харчування для жителів більшості країн світу, що зумовлено його високою калорійністю, споживною цінністю та особливими смаковими якостями. Цукрові буряки є сировиною для виробництва цукру в європейських країнах. Їх біологічні сорти в коренеплодах містять до 20% сахарози, що забезпечує при якійсь промисловій переробці одержання з 1 тонни сировини від 130 до 160 кг білого цукру, а також близько 850 кг жому та від 40 до 60 кг патоки. З останньої виробляють спирт, гліцерин, харчові дріжджі, молочну і лимонну кислоту та інші продукти. Крім того, бурякова гичка належить до важливих джерел поповнення кормової бази для годівлі ВРХ. Цукрові буряки – високоінтенсивна універсальна культура, що є основою розвитку переробної промисловості, а вирощування її сприяє підвищенню продуктивності орних земель через одержання вапнякових добрив.

Цукрова промисловість в Україні налічує 192 заводи середньої і малої потужності із загальним обсягом промислової переробки коренеплодів 506 тис. тонн. Проте зношеність їх основних фондів досягла 55 – 60%, що негативно впливає на рівень собівартості виробництва цукру, його конкурентоспроможність на зовнішньому ринку. Україну поступово витіснили інші країни із зовнішніх ринків збуту цукру. Як наслідок, держава втратила важливе джерело валютних надходжень, а сільськогосподарські товаровиробники – реальні доходи і можливості поліпшення соціальних умов працівників аграрної сфери. В останні роки виникли значні ускладнення у фінансовому стані сільськогосподарських товаровиробників, що переросли у глибоку фінансову кризу, погіршивши і до того складну ситуацію з оновленням ресурсного потенціалу.

Таким чином, цукробурякове виробництво в Україні перетворилось із експортностратегічної галузі економіки в дотаційну, що призвело до реальної знижки щодо забезпечення власних потреб країни цим важливим продуктом харчування.

Стратегічною метою розвитку цукробурякового виробництва є повне самозабезпечення країни цукром в обсягах, необхідних для безпосереднього споживання населенням, забезпечення харчових галузей, що використовують цукор як сировину, достатність резерву, в тому числі для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі. Завдяки сприятливим ґрунтово-кліматичним умовам Україна завжди займала провідне місце серед європейських країн за площами посіву цукрових буряків (1,6 млн. га) і входила до перших шести країн світу – експортерів цукру. Ще в 1986 – 1990 рр. в Україні щороку вироблялось 40 – 44 млн. тонн цукросировини і 5 млн. тонн цукру. Однак у наступні роки цукробурякове виробництво України зазнало значного спаду: в 2000 р. посівні площі знизились до 747 тис. га, урожайність знизилась до 177 ц/га, а виробництво цукру становило 1,8 млн. тонн. За цей період поставки мінеральних добрив зменшились у 6 – 8 разів, внесення органічних добрив у 3 – 4 рази, постачання технічних засобів для буряківництва – у 14 разів.

Втрачено зовнішні ринки збуту цукру, насамперед у Росії, розбалансовано систему оптової торгівлі. Основу економічних відносин у цукробуряковому виробництві становлять бартер і давальницькі схеми переробки сировини.

У 1997 р. цукробурякова галузь мала збитки в сумі 539 млн. грн., у 1998 р. – 594 млн. грн., у 1999 – 1,6 млрд. грн.

Причиною критичного стану галузі є насамперед загальна економічна криза в країні, безсистемний перехід до нерегульованого ринку, масова приватизація цукрової промисловості. Державні органи влади втратили вплив на економічні процеси в цукробуряковому виробництві, значно послабили контроль за ринком цукру. Все це призвело до збільшення собівартості цукру та зниження його конкурентоспроможності, чим і скористались інші країни, захопивши український ринок цього продукту.

Подолання кризової ситуації і відродження цукрового виробництва на рівні конкурентоспроможної участі держави на світовому ринку цукру стало національною проблемою. "Україні необхідно відвоювати попередні позиції щодо місця і обсягів на зовнішньому ринку, розширити та оновити асортимент цукристих продовольчих продуктів, що експортуються, підтримувати та стимулювати проведення експертних операцій на ринку цукру. Мають бути вироблені фундаментальна програма побудови вигідних для економіки держави довготермінових і стабільних зовнішньоекономічних відносин та своя стратегія торговельних переговорів за прикладом країн з розвинутою ринковою економікою" [1, 271 – 272].

Виходячи з такої стратегії, кожне підприємство підкомплексу має визначити свої конкретні завдання. В сучасних умовах виробництво буряків і цукру має здійснюватися на основі впровадження прогресивних технологій вирощування коренів і переробки сировини. В останні роки інтенсивна технологія цукрових буряків характеризується суттєвим зменшенням зостосування добрив, гербіцидів, технічних засобів та інших ресурсів. Це зумовлено спочатку дефіцитом через спад виробництва, а потім підвищенням цін на матеріально-технічні ресурси, які значно випереджають ціни на сировину і цукор. Тому інтенсивну технологію виробництва цукрових буряків можуть застосовувати ті господарства, які ще зберегли ресурсний потенціал або мають кошти завдяки високій продуктивності своєї діяльності. Оскільки нині 93% господарств банкрути, то їм необхідно застосовувати ресурсозберігаючу технологію.

Керуючись відомим положенням про те, що "цукор виробляється на полі, а не на заводі", відродження галузі українського буряківництва необхідно почати із запровадження сучасних високоінтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування цукрової сировини [4, 5]. З цієї метою слід створити бурякосійним підприємствам умови для одержання необхідних кредитних коштів на придбання технологічних машин і знарядь, паливно-мастильних матеріалів, насіння, міңдобрив, хімічних засобів захисту рослин. Основним напрямком удосконалення кредитної системи, на нашу думку, повинно стати своєчасне виділення централізованих пільгових довготермінових і короткотермінових кредитних ресурсів, обмеження монополізму через створення банківських кредитних кооперативів.

Одна з умов ефективного розвитку буряківництва у раціональному використанні техніки вітчизняного виробництва, зокрема бурякозбиральних комплексів. Тому необхідно розробити дійовий механізм щодо забезпечення господарств цією технікою, тим більше, що її вартість значно нижча від зарубіжних аналогів. А це, в свою чергу, сприятиме поліпшенню використання ресурсного потенціалу галузі.

Можливим резервом підвищення ефективності цукробурякового підкомплексу у найближчі роки є збільшення обсягів виробництва цукросировини шляхом розширення посівних площ у фермерських та інших приватних господарствах. Нині вони одержують урожай на 50 – 100 ц/га вищий, ніж у громадському секторі.

Особливої уваги потребує розвиток цукрової промисловості. На цукрових заводах слід провести глибоку техніко-технологічну реконструкцію і модернізацію, що в кінцевому підсумку забезпечить виробництво конкурентоспроможної продукції. Ряд європейських країн, які займаються виробництвом бурякового цукру, здійснюють технічну перебудову цукрової промисловості через поступове виведення з експлуатації малопотужних неперспективних цукрових заводів. Ці держави нарощують потужність тих перробних підприємств, які забезпечують ефективне виготовлення продукції. Так, цукрова промисловість Франції за останні роки кількісно скоротилась майже у два рази. В результаті цього добова потужність переробки сировини на один завод зросла від 4 до 7,8 тис. тонн.

Одним з ефективних шляхів технічного переоснащення і на цій основі забезпечення підвищення ефективності цукрової промисловості є створення спільних цукропереробних підприємств із залученням іноземних інвестицій. Про це переконливо свідчить досвід створення і діяльності спільного українсько-австрійсько-німецького підприємства "Укрінтерцукор", створеного в Україні ще в 1994 р. До його складу входять близько 350 українських товаровиробників та 55 переробних господарств. Середньорічна урожайність цукрових буряків за останні 4 роки у сільськогосподарських підприємствах, що співпрацюють зі спільним підприємством "Укрінтерцукор", на 25 – 30% вища від середньорічної урожайності в Україні. Застосування прогресивних технологій вирощування цукрових буряків на цих підприємствах сприяло зниженню витрат на паливно-мастильні матеріали на 18 – 20%, а праці – на 40 – 50%.

Література

1. *Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва.* – К., 1999. – 536 с.
2. *Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу: Підручник.* – К.: КНЕУ, 2001. – 382 с.
3. *Солтинський О. Ефективність вирощування цукрових буряків.* // *Економіка АПК.* – 2001. – № 4.
4. *Ярчук М. М. Основні напрями відновлення і розвитку цукробурякового виробництва в Україні.* // *Економіка АПК.* – 2001. – № 7.
5. *Минаков И. Повышение эффективности свёклосохарного подкомплекса.* // *АПК: экономика, управление.* – 2000. – № 1.